

INTERNA ANGELÄGENHETER

(Kolumn ÅU 1.4.99)

Lars Hertzberg

Under det kalla krigets tid hörde termen 'interna angelägenheter' till politikens vardagsspråk. Vad _Pinochet_ gjorde med sina politiska meningsmotståndare var en intern chilensk affär. Massakern på Himmelska fridens torg var en angelägenhet mellan Kinas folk och dess makthavare. Hur kineserna for fram i Tibet angick ingen utanför landets gränser (det var knappt så det angick tibetanerna). Sydafrika var ett undantag, det blev utsatt för bojkotter för sin rasåtskillnadspolitik, troligen till följd av att ingendera stormaktsblocket hade intresse av att liera sig med landet. Under 90-talet föll begreppet intern angelägenhet nästan ur bruk, nu har det igen aktualiserats. Detta är kanske ett tecken på att världssamfundet igen håller på att sjunka ner i cynism och förtvivlan.

Begreppet intern angelägenhet lever högt på sin dubbeltydighet. Att låta bli att blanda sig i ett lands interna angelägenheter, så förefaller det, är att respektera folkens självbestämmanderätt. Det visar ett demokratiskt sinnelag, en beundransvärd hållning.

Givetvis vore det vansinnigt att anfalla ett annat land på grund av att kvinnorna där förtrycks, eller för att man tillämpar dödsstraff, eller för att landet för en jodbrukspolitik man anser oförnuftig. Vi kan inte påtvinga någon annan våra idéer om ett rättfärdigt styre. Påtvungen rätt är ingen rätt.

*

Men begreppet intern angelägenhet har också en realpolitisk sida. Respekten för staternas suveränitet är förutsättningen för en fredlig världsordning. Fred är givetvis en väsentlig sak, men resonemanget är i själva verket rent maktpolitiskt. Begreppet intern angelägenhet blir här nära släkt med begrepp som maktbalans och intressesfär. Ifall vår omsorg gäller freden så är det framför allt de stora och mäktiga staternas suveränitet som inte får kränkas. Det finns däremot inga skäl att bry sig om små staters suveränitet, utom möjligen risken för att skapa prejudikat som motparten kan utnyttja.

Det är av liknande omsorg om stabiliteten som stormakterna brukar dela upp världen sinsemellan i intressesfärer. _Hitler_ gav _Stalin_ grönt ljus att angripa Finland 1939, medan han själv ostört tog för sig på annat håll. I USA lanserades redan 1823

Monroedoktrinen, där man deklarerade att alla försök av främmande makter att etablera sig på den amerikanska kontinenten angick USA (varvid USA förbehöll sig rätten att avgöra vad som var en främmande makt). Den här principen blev aktuell när man försökte befria Cuba från _Castro_ (vilket tyvärr misslyckades) och när man hjälpte till att störta _Allende_ i Chile (vilket tyvärr lyckades). Sovjet hade sin egen Monroedoktrin, i kraft av vilken man angrep Ungern 1956, Tjeckoslovakien 1968 och Afghanistan 1979. Västmakternas protester var hövliga, och Sovjet behövde aldrig befara ett militärt ingripande från deras håll.

I själva verket kan de två motiven i sista hand kan få rakt motsatta konsekvenser: omsorgen om matkbalansen kan bli ett motiv att tolerera förtryck. Rädslan för att rubba ordningen blir ett motiv för att blunda eller nöja sig med hövliga protester när ett inflytelserikt land förtrycker eller bedriver folkmord av minoriteter inom de egna gränserna. Det är på grund av Turkiets strategiska läge som landet fått _carte blanche_ att förtrycka kurder. Även om återhållsamhet ibland är det förnuftigaste alternativet i sådana fall, så är det inte någon speciellt _ädel_ hållning, det visar bara omtanke om den egna säkerheten, en omtanke som blir desto angelägnare ju farligare motparten är. Men det är viktigt att inte blanda ihop det här motivet med respekten för folkens självbestämmanderätt.

*

Det NATO gör – eller, beroende på ens bedömning, det NATO måste göra – i Jugoslavien är givetvis något fruktansvärt. Det är fruktansvärt därför att det ofrånkomligen kommer att gå ut över civila (jag finner det å andra sidan svårt att beklaga att Jugoslaviens militära styrka eventuellt försvagas). Och det blir särskilt fruktansvärt därför att utgången är så oviss, och för att aktionen hittills bara lett till att serberna accelererat sina rensningsaktioner (något som började redan innan bombningarna inleddes).

Däremot är det hyckleri eller grumligt tänkande att anföra det ädla motivet, respekten för folkens självbestämmanderätt, som grund för ett fördömande av NATO:s angrepp. I självbestämmanderätten kan det inte ingå en rätt att frånta andra självbestämmanderätten. De etniska förhållandena i Jugoslavien är sådana att förutsättningen för majoritetsdemokrati inte är uppfyllda. Demokrati genom majoritetsbeslut kan endast existera där befolkningen i ett land betraktar sig som en politisk gemenskap och där regeringen framstår som det legitima uttrycket för denna gemenskap. Den situationen har för länge sedan upphört att existera i Kosova till följd

av Belgradregimens politik, byggd på ett hat som herr _Milosevic_ skickligt förstått att bygga upp i tio års tid.

(Samma grumliga tänkande ligger också bakom den ofta framförda idén att mänskliga rättigheter är en västerländsk uppfinning och inte kan exporteras till andra kulturer. Att tänka så är att ställa sig på förtryckarnas sida. I ett politiskt förtryck finns det två parter, förtryckarna och de förtryckta, och det finns ingenting som talar för att förtryckarna ska anses ha ensamrätt på att definiera sin kultur.)

Ur realpolitisk synvinkel hade det givetvis varit bättre om anfallet mot Jugosavien kunnat utföras i FN:s regi, men detta skulle inte gjort effekterna mindre fruktansvärda för dem som drabbas av dem, och det skulle knappast ha inverkat desto mera återhållande på serberna. Många protesterar mot att anfallet görs i regi av en stormakt mot ett relativt litet land, men detta gör ju i själva verket risken för en eskalering av konflikten mindre – i realpolitiska termer.

*

Problematiken kan jämföras med det som sker i en familj. Vi måste respektera andras sätt att behandla sina barn även om vi inte delar deras åsikter. Men om vi hör att grannen håller på att slå ihjäl sina barn har vi både rätt och skyldighet att ingripa. Här är det inte fråga om respekt för andras åsikter. Det är givetvis önskvärt att polisen skulle lösa sådana konflikter, men om polisen inte kan eller vill vidta åtgärder, så fritar det inte oss från ansvaret. (Var gränsen går är däremot en fråga var och en måste ta ställning till.)

*

Aktionen i Jugoslavien har gett upphov både till beklaganden och till protester, men rätt litet verklig kritik, om man med kritik menar ett ställningstagande som utgår från ett erkännande av problematiken och anger vilka alternativa lösningar som hade varit att föredra. De som tidigare har försummat att protestera mot den serbiska politiken har enligt min bedömning förverkat rätten att protestera nu.

Kanske tänker någon att om man bara struntar i tyranner som _Milosevic_ så försvinner de av sig själva och vi får en fredlig värld. Tyvärr kan jag inte dela deras optimism.